

ПАВЕЛ ВЕЖИНОВ

СРАМ

chitanka.info

Пейо беше един от най-тихите и скромни войници в нашата рота. По външност той не приличаше и на новобранец — толкова бе дребен, младолик, дори крехък, макар да бе най-обикновено селянче от тетевенските села. Тясната му глава с рядка, щръкнала на темето косица едва се забелязваше от русота, сините му очи изглеждаха винаги малко замислени и тъжни, сякаш бе оставил на село също такава тъничка, крехка и безпомощна жена — съвсем без никаква грижа и мъжка закрила.

А той наистина беше женен. През първия месец ѝ пишеше, кажи-речи, през ден — къси писма с крив едър почерк, в които почти цялото място бе заето с поздрави до роднини и приятели. Пишеше ѝ съвсем тайно, по някакви дупки и къшета, сякаш вършеше нещо невойнишко и комай срамничко, но на мен чат-пат ги показваше. Аз му бях довереният човек в ротата, пред мен понякога се отпускате, но все още свенливо, с полудуми и недомлъвки.

Мина цял месец, докато реши да ми покаже снимката на жена си. Всъщност на снимката бяха двамата — и той, и тя. Той беше в градски дрехи, но все тъй плах и дребничък, тя — в хубава тетевенска носия. Рядко съм виждал такава едра, охранена жена от такъв беден планински край — бузите ѝ просто цъфтяха от здраве. Направи ми впечатление, че е доста нагиздена: гривни, огърлици, обици — нищо не липсваше на нейната и без туй прекалено пищна хубост.

— Деца имате ли? — попитах го аз внезапно.

— Нямаме — отвърна той тихо и се изчерви.

Това ли му беше мъката? Или пък се плашеше да не би някой — докато се маеше тук на фронта — да грабне тая яка народна хубост ненагледна. На мен туй не ми се виждаше много вероятно. В начина, по който бе заловила властно под мишница своето дребно, но хубавко мъжленце, личеше и любов, и привързаност, пък, ако щете, и съвсем очевидна женска чувственост.

И наистина въпреки тежките преходи през тая люта военна зима — най-напред в мочурливото Сремско поречие, след туй през равната Войводина и на края през хълмистатата равнина на Южна Унгария — той видимо заякна, бузите му се поналяха с кръв, нещо едва-едва наперено се появи в походката му. Когато се установихме по квартири и храната стана редовна, сякаш и рядката руса косица на темето му се посгъсти и потъмня.

На вид Пейо през последните два месеца се поизмени, но по поведение — никак. Беше все тъй тих и скромен, все тъй изпълнителен — един от най-добрите и съзнателни войници в ротата. Досега бяхме влизали само веднъж в сражение — на Срем, когато се върнахме отсрещ пътя, за да запушим немския пробив. Здравата се кюснахме с немците в тоя паметен ден. Тевтонският овен подви крак, окопа се и не помръдна повече. Едва тогава продължихме отново пътя си. През цялото сражение Пейо се бе държал просто отлично — все така тих и безшумен, но не трепна и в най-големия разгар на боя, трудолюбиво и точно вършеше своята смъртоносна работа край тежката картечница.

Но това като че ли остана незабелязано и за командирите, пък и за бойците. И изобщо никой не го забелязваше в ротата, отминаваха го, без да го погледнат, сякаш пред тях не се намираше войник, а цигарен дим. В цялата рота само аз се привързах към него и го обикнах. Туй простишко народно момче, толкова добро и чисто, в моите очи струваше повече, отколкото някои от ония наперени храбреци, които бяха успели да изкопчат ордени от битката при Срем повечето с думи, отколкото с дела. Такива работи стават понякога и на фронта, където всичко трябва да лъщи с истинския си блясък.

Но малко преди да отидем на бойната линия, в ротата се случи нещо, което ме порази.

Туй стана в Киш Немет, близо до фронта. Командир ни беше по туй време — преди да го направят дружинен — поручик Найденов, буен и необуздан човек, но храбър и най-важното — бащински грижлив към войниците. Беше около тридесет и пет годишен, нисък, малко късокрак, бакъреночервен дори през зимата. На едрата му глава не се хващаше и най-широкото казионно кепе — ходеше със своя фуражка, а навярно и със свои бричове. В боевете при Срем беше като хала, в походите — като влекач — нито веднъж не го видях да се качи на коня си. И въпреки това не ми беше особено симпатичен, не обичам прекалено шумните и изявени хора, но го уважавах. На война такъв силен и смел боец не може да не се уважава.

В Киш Немет част от ротата квартируваше в някакъв голям двуетажен дом на централното площадче. Помня, че водопроводна инсталация нямаше, всички се миехме на двора. Водата се вадеше на ръка, с помпа, и ние много се стараехме чешмата ни да не замръзне. Впрочем към края на февруари времето беше много хубаво —

истинска пролет. Едва през топлите слънчеви дни ние разбрахме всъщност колко много хора от местното население бяха останали по домовете си. След дългото затишие по фронтовете унгарците се поободриха, почнаха да щъкат насам-натам, все още плахи, все още неуверени, но поне с чувство на сигурност към българския пагон. До туй време никакъв инцидент с местното население не бяхме имали.

И в нашия дом имаше унгарци. Бяха може би десетина души, повечето стари хора и жени, сврени в две от крайните стаи. Между тях правеше впечатление една млада унгарка, доста хубавичка и „курназ“, както казваха войниците. Виждахме я понякога да преминава през двора с вдигната брадичка и поглед над главите ни, студен и някак недружелюбен. Единственият човек, на когото благоволяше да продума, беше нашият ротен командир естествено. Поручик Найденов явно я ухажваше и посвоему — малко грубичко, но същевременно и почтително.

Една сутрин подофицерът Дашев строи ротата някак по-сърдито и мрачно от друг път. Сухото му лице бе намръщено, изпръхналите устни — здраво стиснати. При това бяхме строени в пълно бойно снаряжение. Той командува „мирно“, погледна набързо редиците, но не даде „свободно“, нито произнесе една дума повече. Гледахме го само как ходи мълчаливо пред строя, като от време на време поглеждаше късо и враждебно към нас.

Какво ли се бе случило?

Едва след пет-шест минути от ротната канцелария изхвъркна стремително нашият командир. Никога дотогава не бях го виждал толкова гневен и разярен, макар че полагаше неимоверни усилия да се сдържи. Той поздравя ротата, след туй запали цигара и смръкна тъй силно, че дим не излезе само от ушите му. За миг това като че ли го поуспокои, той хвърли цигарата, стъпка я жестоко и заговори глухо:

— Сутринта на чешмата е бил забравен един гердан... една женска огърлица... Някой от вас си е позволил да я вземе...

С това сдържаността му се изчерпа, той кресна грозно:

— Кой?... Кой е тоя мизерник?...

Но ротата стреснато мълчеше.

— Кой?... — още по-страшно изрева командирът. — Искam да знам кой негодник е плюл на българския пагон!... Кой е изложил нашата българска чест за един нищо и никакъв гердан!...

Това звучеше много по-сериозно. Ротата все тъй не отговаряше. Поручик Найденов прехапа устни, после изкомандува дрезгаво:

— Първата редица три крачки напред, ходоом — арш!...

Редицата, в която бяхме ние с Пейо, се полюшна и отново замръзна.

— Свали раниците!...

Ние мигновено откачихме тежките раници.

Внезапно от първата редица излезе крачка напред Пейо. Както го гледах от мястото си, вратът му бе бял като тебешир, но ушите му просто пламтяха. Не можех да повярвам на очите си. Изглежда, че нещо подобно бе почувствувал и командирът, защото възкликна изумено:

— Ти това?

Пейо мълчеше. Командирът приближи до него, погледна го втренчено. Много ясно забелязах как гневът му рязко се пречупи, премина в нещо като пустота и разочарование, смесено с отвращение. Как му се искаше навярно вместо тоя дребничък, безпомощно мигащ войник да бе излязъл напред някой от ротните дангалаци. Хубаво би го наругал той, добре би го сапунисал за назидание на всички.

— Защо го направи? — попита поручикът с пресечен глас.

Пейо мълчеше.

— Питат те човешки!...Отговаряй!... — повиши глас поручикът.

Почувствувах как Пейо преглътна сухо, думите едва излязоха от устата му:

— Ами герданът беше оставен там, господин поручик... Помислих си — друг ще го прибере...

Видях как нещо като смях се мярна внезапно в мрачните очи на командира. Гледай го ти — стопанин!... Прибрал го да не се загуби. Навярно нещо подобно се въртеше в ума му. Отговорът беше така простичък, нещо толкова наивно имаше в него, че всеки би се забъркал.

— Три дни под арест! — каза поручикът сухо и като погледна редиците, някак вяло изкомандува: — Свободни сте!...

Но на другата сутрин ротата замина на бойната линия, а там арест нямаше. Пък и всички като че ли бързо забравиха тоя неприятен случай. Какво ли особено — мислеха бойците — се беше случило?... Забравила си гердана!... Ами да не го е забравяла!... Пък и на всичко

отгоре беше един наистина нищо и никакъв гердан — три реда пъстри мъниста. Когато го отнесох вместо Пейо на командира, видях как той го погледна намръщено и някак сърдито го пусна в джоба си.

Скоро всички забравиха, но Пейо не забрави. Някак си особено силно го бе разтърсил този неприятен случай. Той едва хапваше от яденето, погледът му чезнеше все по-далечен и по-замислен, все по-незабележим ставаше той за войниците. Понякога стоеше неподвижен с часове в землянката, нито дума не проговаряше. Напразно се опитвах да го заговоря, с нещо да го развеселя. Той се усмихваше невесело, с измъчена благодарност, но не отговаряше. Веднъж го чух как сам си проговори:

— Голям срам!...

На всичко отгоре като че ли започна и да отслабва. Носът му изтъня, очите му потъмняха. Усещах го нощем — не заспива, с часове се върти в леглото. Една сутрин му казах:

— Стига си мислил за тая работа! Станалото — станало!...

— Голям срам! — въздъхна той.

— Ами — срам! — казах аз нарочно небрежно. — Вече всички забравиха!...

— Ти си мислиш! — поклати той глава и отново добави: — Голям срам!...

— За жена си ли го взе?

Той трепна и ме погледна уплашено, сякаш бях надникнал в мислите му.

— Ами за нея... Тя обича таквиз гиздила... Пък и като тръгнах, ми заръча — ще правиш, ще струваш, искам обици и гердан... А досега никъде по магазините не видях таквоз нещо...

— В Пейч има — казах аз. — Не бой се, ще наредим нещичко...

В погледа му блесна за миг надежда и веднага угасна.

— А срамът си е срам — въздъхна той. — Трябва да се направи нещо...

— Стига с тоя срам! — кипнах аз. — Никой не е умрял от срам!...

Тогава още не знаех, че се умира.

По това време фронтовата линия минаваше край самата Драва. На левия бряг бяхме ние, на десния — германците. Нашият бряг беше малко по-висок и обрасъл — къде върбалак, къде някакви други

храсти. Но колкото и да се взирахме към насрещния бряг — немци не можахме да видим. Техните окопи, изглежда, бяха малко по-далече — там, зад нивите, към рядката горичка. Къде точно бяха, дори командването не знаеше, а трябваше да се знае. Всички чувствуваха, че приближават решителни дни, ще минем оттатък, а с кого ще воюваме, къде ще нападнем?

Скоро крайбрежието се оживи, започнаха да сноват патрули, често нощем ту тук, ту там избухваше стихията на огън. Ние гледахме белите кандила на ракетите, светлите тропоски на светещите куршуми. Обикновено огънят затихваше така внезапно, както бе започнал, но ние знаехме — там някъде лежи убит, тихичко пъшка ранен.

Докато тая работа и на нас ни дойде на главата.

Една сутрин из ротата се заговори, че вечерта ще има патрулно нападение. Не излезе лъжа. Веднага след закуска поручик Найденов ни съобщи, че десет души ще преминат тая нощ реката с две гумени десантни лодки. Тяхната цел ще бъде да разузнаят къде са немските позиции и ако може, да заловят „език“. Десет души доброволци, които да знаят да плуват!... По това време реката беше пълноводна и — не дай боже! — нещо се случи с лодката — бойците трябва да стигнат до нашия бряг с плуване. Спомням си, че ми стана малко криво — наистина не знаех да плувам, но как да го докажа? Някой можеше да помисли, че нарочно се крия. Имах орден от битката при Срем, никак не ми се искаше да падне върху него сянката на черно съмнение.

До обяд бях с развалено настроение.

На обяд при мен дойде Пейо, някак възбуден и зачервен.

— Аз се записах — каза той тихо.

Тогава много се зарадвах. Веднага разбрах, че това нощно разузнаване ще умие душата му, ще го ободри, ще му върне вярата и самочувствието — ще изтрие най-последното мръсно петно, което сам с такова наивно простодушие си бе лепнал.

— Добре — казах аз. — Чудесно...

— А ти? — попита той с плаха надежда.

Разбрах колко много му се искаше да има другар през тая страшна нощ.

— С радост бих дошъл, Пейо, но не знам да плувам! — казах аз и го погледнах малко учудено. — А ти знаеш ли?

— Знам, разбира се — отвърна Пейо.

— Къде си се учил?

— На Вита...

Някаква тъмна сянка остана в душата ми. Къде е Вита със своите малки вирове, къде е Драва... Но не исках нито да разпитвам повече, нито да го разубеждавам... Нека вярва в силите си, пък ако стане нужда, тая увереност ще му помогне много повече от съмнението.

Минаването на реката стана малко след полунощ. Лежах заедно с другите на брега и слушах едва доловимото плискане на веслата. След няколко минути даже тоя нищожен шум изчезна. Чувствувах се спокоен и сигурен, вдъхваше ми кураж преди всичко увереното държане на Пейо, неговата усмивка, когато се сбогувахме, неловкото му, сърдечно ръкостискане. Лодката изчезна, остана само мракът и тихото биене на сърцата ни.

Огънят избухна много по-рано, отколкото го очаквахме. Най-напред се чу самотен изстрел, след това сухо и рязко затрака лека картечница. Бяха ги открили!... По-късно разбрахме, че в мрака те се натъкнали на секретен немски пост. Немецът успял да стреля, нашите се нахвърлили и едва не го удушили в нощното боричкане. Но изстрелът все пак предупредил немците — те веднага открили стихийна стрелба. Нашите започнали да отстъпват към близкия бряг — задачата според предварителните указания трябвало да се смята за изпълнена.

Това узнахме много по-късно. Но тогава ние просто седяхме в непрогледния мрак и със свити сърца гледахме това, което досега бяхме наблюдавали само отдалече. Към небето литнаха ракети, затрещяха картечници, светлинните куршуми заваляха като градушка към брега на реката. Скоро огънят се пренесе към нас, чухме зловещото съскане на мините. И нашият бряг отговори с енергична стрелба. При светлината на един ракетен лампион много ясно видях как двете лодки бързо се плъзнаха по черните води на реката.

Светлината угасна, те изчезнаха от погледа ни. След това ги виждах само за мигновение — при блясъка на експлозиите. Когато приближиха съвсем, чух енергичния плясък на греблата. И изведнъж над главата ни светна продължително голяма бяла ракета.

Това, което видях, вече никога в живота си няма да забравя. Лодките бяха на няколко метра от брега, когато едната от тях започна бързо да потъва. Много ясно забелязах в нея тясното бяло лице на

Пейо. Войниците се хвърлиха във водата, лодката се обърна. Беше съвсем лесно да се преплуват тия няколко последни метра.

Пейо потъна някак си изведнъж в черната ледовита вода, след това главата му се показва отново над водната повърхност.

— Помощ! — извика той задавено.

По начина, по който безпомощно размахваше ръцете си, разбрах мигновено, че не знае да плува, че никога през живота си не е преплувал нито един метър. Хвърлих се поразен към брега, но беше вече късно. Пейо отново потъна във водата, ракетата угасна. Нощният мрак го скри завинаги от очите ни.

Дълго, много дълго след това не ми се искаше да се прибера в окопите. Стоях във влажния мрак на брега, зъзнях, сълзи течаха по лицето ми. Все ми се струваше, че ще стане някакво чудо — ще го видя как излиза мокър от реката. Но никакво чудо не стана. Един тих, мълчалив герой бе изчезнал завинаги от нашите редици, измил с живота си петното на срама.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.